

Suomiko Euroopan Amerikan-vastaisin maa?

Helsingin Sanomien etusivun pääotsikko lauantaina 18.10.2003 julisti suomalaisten olevan eurooppalaisen mielipidemittauksen mukaan ankaria Yhdysvaltain arvostelijoita. ”Suomalaiset arvostelevat jyrkästi USA:ta”, ulkomaansivujen seitsenpalstainen otsikko kertoi. Uutisessa todetaan suomalaisten suhtautumisen Yhdysvaltoihin olevan kielteisempää kuin kymmenessä muussa tutkitussa maassa. Mutta eikös Suomea ole totuttu pitämään Euroopan amerikkalaisimpana maana?

Utinen perustui CNN:n ja Time-lehden kansainvälisellä TNS-yhtiöllä teettämän mittauksen tuloksiin. Suomesta haastatteluaineiston kokosi TNS-Gallup (entinen Suomen Gallup). Tutkimus tehtiin myös Belgiassa, Britanniassa, Espanjassa, Hollannissa, Italiassa, Ranskassa, Ruotsissa, Saksassa, Sveitsissä ja Tanskassa. Suomessa tulokset sai julkaistavakseen Helsingin Sanomat.

Utinen herätti laajaa huomiota. Kolmen televisioyhtiön tekstikanavat ja ainakin Ylen tv-uutiset välittivät sen edelleen jo samana päivänä. Suomalaisien kielteistä suhtautumista Yhdysvaltoihin pohdiskelivat julkisuudessa muiden muassa Jutta Zilliacus Hufvudstadsbladetissa (26.10.), Veikko Vuorikoski Aamulehdessä (23.10.) ja Kauko Sipponen Helsingin Sanomissa (7.11.).

Sipponen kertoo artikkelissaan myös Paavo Lipposen ottaneen kantaa suomalaisten mielipiteisiin. Lipposen mukaan kylmän sodan aikainen salauskollisuus Neuvostoliitolle näkyy kaunana Yhdysvaltoja kohtaan. Zilliacus puhuu kansan henkisestä pysähtyneisyydestä ja kuulee suomalaisten mielipiteissä neuvostoajalta päälle jääneen levyn rahinaa. Sipponen katsoo molempien aliarvioivan raskaasti suomalaisten sivistystasoa ja itsenäistä ajattelukykyä sekä löytää rationaalisia perusteita USA:n kritiikille.

Kaikille lukemilleni kommentteille on yhteistä se, että ne hyväksyvät Helsingin Sanomien uutisotsikoissa ja -teksteissä esitetyt johtopäätökset mielipidemittauksen tuloksista. Nuo päätelmät ovat kuitenkin selvästi virheellisiä, ja

uutisen perussanoma on johtanut harhaan niin muita viestimiä, yleisöä kuin politiikan eliittiäkin.

Johtopäätökset suomalaisten muita tylymmistä asenteista USA:ta kohtaan perustuvat kysymykseen, jolla tiedusteltiin suhtautumista Yhdysvaltoihin, tai paremminkin sen harjoittamaan ulkopoliittikkaan. Haastatellut saivat valita kolmesta vaihtoehdoisesta väittämästä sen, mikä parhaiten vastaa heidän käsitystään:

”Yhdysvallat ajattelee muun maailman parasta.”

”Yhdysvallat tavoittelee toimillaan vain omaa etuaan.”

”Yhdysvallat toimii maailmalla vain, kun sillä on yhteisiä tavoitteita muiden maiden kanssa.”

Suomalaisista 71 prosenttia valitsi keskimmäisen vaihtoehdon, kun taas yhdentoista maan keskiarvo oli 51 prosenttia. Lähinnä Suomen lukemaa olivat Sveitsi ja Ranska (66 %) sekä Ruotsi (63 %). Etäimpänä puolestaan olivat Tanska, Britannia ja Italia. Näissä kolmessa maassa oli myös suhteellisesti eniten niitä, jotka valitsivat väittämän ”Yhdysvallat ajattelee muun maailman parasta”, niissäkin tosin vain 15–18 prosenttia.

Mutta millä perusteella keskimmäisen väittämän valitseminen merkitsee jyrkän kielteistä suhtautumista USA:han? Suurelle osalle näin vastanneista kyse on pikemminkin viileän neutraalista reaalisen tilanteen toteamisesta ilman suurempaa paheksuntaa. Maailman johtava suurvalta huolehtii omista kansallisista eduistaan, kuten öljyn saannista ja turvallisuudesta. Se on asian usein itsekin avoimesti ilmoittanut. Jotkut vastaajista pitävät tällaista kansallista itsekkyyttä jopa hyvänä asiana. Ajaessaan omaa asiaansa Yhdysvallat tulee samalla puolustaneeksi myös muiden rikkaiden maiden, niiden mukana Suomen, etuja.

Suomen korkea prosenttiluku on ehkä ilmausta realismista ja korkeasta tiedon tasosta, kuten Kauko Sipponen totesi. Helsingin Sanomatkin loiventaa uutisensa jyrkkiä tulkintoja toisessa pääkirjoituksessaan 21.10. toteamalla maantieteen ja historian tehneen suomalaisista ”inhorealisteja”: kaikki suurvallat ajavat maailmanpolitiikassa lähinnä omia etujaan.

Tutkimushaastattelussa esitetyn kysymyksen rakenteen vuoksi on väärin sanoa, että ”peräti 71 % suomalaisista on sitä mieltä, että Yhdysvallat tavoittelee vain omaa etuaan”. Tuo määrä suomalaisista vain piti väittämää osuvampana kuin kahta muuta. Vaihtoehtoja lisäämällä tai niiden sanamuotoja muuttamalla prosentit olisi saatu näyttämään hyvinkin toisenlaisilta.

Suomen muita korkeamman prosenttiluvun tulkitseminen arvostelun jyrk-

kyydeksi ja ankaruudeksi on sekin ajatusvirhe tai huolimaton kielenkäyttöä. Siinä sekoittuvat mielipideilmaston kaksi eri ulottuvuutta: yhtäältä tietyn mielipiteen voimakkuus ja toisaalta sen yleisyys kansalaisten keskuudessa. Melko lievästi kriittisiä mielipiteitä ei tee jyrkiksi tai ankariksi se, että niitä on suurella enemmistöllä ja useammilla kuin muissa maissa. Tällainen mielipiteen voimakkuuden ja yleisyyden sekoittaminen keskenään on varsin tavallinen virhepäätelmä gallupjournalismissa.

Helsingin Sanomien pääkirjoituksessa nostettiin toisen kysymyksen tulokset osoitukseksi suomalaisten muita kylmemmästä suhtautumisesta Yhdysvaltoihin. ”Peräti 43 prosenttia suomalaisista sanoi suhtautumisensa muuttuneen viime vuoden aikana kielteisempään suuntaan!” Prosenttiluku on korkeampi kuin yhdentoista maan keskiarvo 35 prosenttia, mutta pienempi kuin Sveitsin 46 prosenttia. Jokseenkin Suomen lukemissa olivat Espanja (42 %) ja Hollanti (41 %).

Suhtautumisen vaihteleva muuttuminen kielteiseen suuntaan tutkituissa Euroopan maissa ei oikeastaan kerro paljoakaan vallitsevasta yleisestä mielipiteestä. Muutoshan riippuu oleellisesti myös kunkin maan lähtötasosta, jota tässä tutkimuksessa ei otettu huomioon.

Yhdentoista maan tutkimuksessa asennoitumista USA:n nykyiseen ulkopoliittikkaan mittasi selkeimmin kysymys: ”Uskotteko Yhdysvaltain presidentin George W. Bushin ajaman politiikan tehneen maailmasta turvallisemman vai vaarallisemman paikan, vai eikö sillä mielestänne ole ollut vaikutusta kumpaankaan suuntaan?” Keskimmäinen vaihtoehto on melko yksiselitteisesti Yhdysvaltain politiikan jyrkkää arvostelua. Sen hyväksyi suomalaisista 58 prosenttia, mikä ylittää koko aineiston lukeman vain yhdellä prosenttiyksiköllä. Virhemarginaali huomioiden Suomi ei poikkeaa tutkittujen maiden keskiarvosta.

Huomattavasti yleisempää kuin Suomessa USA:n ulkopoliittikan kritiikki oli Hollannissa, Belgiassa ja Sveitsissä. Näissä maissa 67–69 prosenttia vastaajista katsoi Bushin tehneen maailmasta turvattomamman. Yhdysvaltain Irakin politiikkaa tukeneissakin maissa Britanniassa, Italiassa ja Tanskassa 51–53 prosenttia asettui tälle kannalle.

Helsingin Sanomien uutista voidaan kiittää siitä, että se kuvioillaan ja ”tietokulmallaan” tarjoaa lukijalle perustiedot tutkimuksesta ja sen tuloksista. Niiden avulla kriittinen lukija voi tehdä omat päätelmänsä. Tulosten ymmärtämistä tuskin voi kuitenkaan edellyttää kovin monilta lukijoilta, kun maan johtavan sanomalehden toimituskin eksyy raskaasti virheellisiin johtopäätöksiin.

Pertti Suhonen on tiedotusopin professori Tampereen yliopistossa.